بررسی فعالیت کتابخانه‌های دانشگاهی در سال‌های اخیر نشان از کاهش ۳۰ درصدی تعداد اعضا و صندلی‌های کتابخانه‌ای دارد

«فرهیختگان» جزئیات روند فعالیت کتابخانه‌ها را به‌صورت آماری روایت می‌کند

فاصله دانشگاه از کتاب به روایت آمار

زهرا رمضانی
روزنامه‌نگار

هفته کتابخوانی را می‌توان یکی از مهم‌ترین رویدادها برای ترویج جامعه به‌سمت کتاب دانست؛ هفته‌ای که هرساله از ۲۴ آبان‌ماه شروع می‌شود و طی آن ارگان‌های متولی برنامه‌های متنوعی را برای سوق دادن آحاد جامعه به‌سمت کتاب که اصلی‌ترین منبع برای انتقال فرهنگ، تاریخ، تجربیات و... از نسلی به نسل دیگر به‌شمار می‌رود را اجرایی می‌کنند. درکنار برنامه‌های این هفته که امسال به‌خاطر کرونا رنگ و بوی مجازی به خود گرفته، هستند محل‌هایی که همیشه بوی کتاب می‌دهند و انگار هر هفته برای آنها هفته کتابخوانی است. کتابخانه‌ها اصلی‌ترین مأمن برای کتابخوان‌ها به‌شمار می‌روند. مکان‌هایی هست که هرکدام بسته به شرایط جغرافیایی و بازدیدکنندگان کتاب‌های متفاوتی را برای عرضه در خود جای داده‌اند. در این بین بالطبع کتابخانه‌های دانشگاهی همگی مرجع‌هایی برای پیدا کردن کتاب‌های علمی در حوزه‌های مختلف هستند و طبیعتا بازدیدکنندگان از آنها نیز عمدتا قشر دانشجو و استاد خواهد بود؛ کتابخانه‌هایی که عمدتا در فضای دانشگاهی بوده و نه‌تنها پذیرای دانشجویان همان دانشگاه هستند، بلکه از دانشجویان دیگر مراکز آکادمیک نیز میزبانی می‌کنند تا از این طریق بتوانند پل ارتباطی میان جامعه دانشگاهی کشور را شکل دهند. قطعا مسئولان چنین کتابخانه‌هایی از آثاری امانتداری می‌کنند که شاید از برخی‌هایشان تنها تعداد محدودی در کشور یا جهان وجود داشته باشد؛ موضوعی که نشان‌دهنده جایگاه فوق‌العاده آنها برای جامعه علمی کشور است. هرچند تا اوایل دهه ۹۰ آمار دقیقی از تعداد کتابخانه‌ها، کتاب‌های آنها، پرسنل، تعداد بازدیدکنندگان و... کتابخانه‌های دانشگاهی وجود نداشت، اما از سال ۹۴ به بعد، سامانه آک (آمار کتابخانه‌ها) وابسته به پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (وزارت علوم) تا حد زیادی وضعیت این حوزه را تغییر داد. حالا چشم‌انداز نسبتا روشنی از امکانات کشور در این زمینه وجود دارد؛ امکاناتی که بنا به اطلاعات ارائه‌شده توسط آک از سال تحصیلی ۱۳۹۵-۱۳۹۴ تاکنون، در پنج بخش مجموعه، نیروی انسانی، زیرساخت، اعتبارات و خدمات تقسیم‌بندی می‌شوند و کتابخانه‌های دانشگاهی در هر سال به‌نسبت همین مولفه‌ها مورد سنجش قرار می‌گیرند. سامانه آک کتابچه‌هایی را مختص هرسال تحصیلی از ۹۴ تاکنون منتشر کرده که در ابتدای هر کتابچه نسبت هزینه کرد در کتابخانه‌های دانشگاهی منتشر شده است.

در کتابچه مربوط به سال تحصیلی ۹۵-۹۴ آمده که نسبت هزینه کرد منابع در ۱۶۸ کتابخانه بیش از ۵۷ میلیارد ریال بوده و این میزان در سال تحصیلی ۹۷-۹۶ برای ۱۷۷ کتابخانه به بیش از ۵۸ میلیارد ریال رسیده، اما در سال تحصیلی گذشته نسبت هزینه کرد برای ۲۱۷ کتابخانه به بیش از ۱۸۷ میلیارد ریال رسیده است، هرچند شاید رقم مربوط به نسبت هزینه کرد در سال گذشته به‌مراتب بیشتر از دو سال قبل‌تر باشد، اما با توجه به رشد تعداد کتابخانه‌ها باید گفت درعمل تفاوت چندانی در این حوزه صورت نگرفته است.

کتابخانه‌های دانشگاهی برتر کشور را بشناسید

اواخر مهرماه بود که سامانه آک آمار مربوط به ۲۰۳ کتابخانه زیر پوشش وزارت علوم را در پنج حوزه نیروی انسانی، زیرساخت، اعتبارات، مجموعه و خدمات منتشر کرد که براساس آن کتابخانه‌های برتر دانشگاهی اعلام شده است. طبق این اطلاعات در بخش مجموعه کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تامین منابع علمی دانشگاه تهران هم در حوزه کتاب چاپی و هم در بخش همه منابع جزء دانشگاه اول کشور قرار گرفته است. در بخش نیروی انسانی نیز این دانشگاه در حوزه اول بوه است. با این حال در حوزه زیرساخت کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه شیراز در بخش مساحت مخزن رتبه اول و دانشگاه صنعتی اصفهان در بخش مساحت تالار مطالعه جایگاه نخست را کسب کرده است. در حوزه اعتبارت اما شرایط متفاوتی وجود دارد، چراکه در بخش هزینه کرد برای منابع داخلی کتابخانه مرکزی دانشگاه رازی، در بخش هزینه کرد برای منابع خارجی کتابخانه مرکزی دانشگاه تربیت‌مدرس و در بخش هزینه کرد برای تحقیق و توسعه کتابخانه مرکزی دانشگاه الزهرا(س) دیده می‌شود. در حوزه خدمات نیز کتابخانه مرکزی دانشگاه اصفهان برای بخش شمار امانت منابع به مراجعان و کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران برای بخش شمار امانت منابع به اعضا در رتبه‌های اول قرار گرفته است.

بخش	زیربخش	کتابخانه دارای رتبه نخست در زیربخش	شمار / واحد
مجموعه	کتاب چاپی	کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تامین منابع علمی دانشگاه تهران	۳۸۵۹۸۵ جلد
	همه منابع (همه منابع شامل تمام کتاب‌های چاپی و الکترونیکی، نسخ خطی، منابع دیداری و شنیداری، پایان نامه و رساله ها و گزارش طرح‌های پژوهشی است)	کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد، و تامین منابع علمی دانشگاه تهران	۵۸۲۱۹۲ عنوان
نیروی انسانی	کارکنان با رشته تحصیلی کتابداری	کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تامین منابع علمی دانشگاه تهران	۳۵ تن
	کارکنان با رشته تحصیلی دیگر	کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تامین منابع علمی دانشگاه تهران	۵۶ تن
	همه کارکنان	کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تامین منابع علمی دانشگاه تهران	۹۱ تن
زیرساخت	مساحت مخزن	کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه شیراز	۷۲۰۰ مترمربع
	مساحت تالار مطالعه	کتابخانه دانشگاه صنعتی اصفهان	۶۰۰۰ مترمربع
اعتبارات	هزینه کرد برای منابع داخلی	کتابخانه مرکزی دانشگاه رازی	۳۵۰۰ میلیون ریال
	هزینه کرد برای منابع خارجی	کتابخانه مرکزی دانشگاه تربیت‌مدرس	۶۷۵۹ میلیون ریال
	هزینه کرد برای تحقیق و توسعه	کتابخانه مرکزی دانشگاه الزهرا(س)	۱۵۰۰ میلیون ریال
خدمات	شمار امانت منابع به مراجعان	کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه اصفهان	۱۲۱۰۰۰ جلد
	اعضا	کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تامین منابع علمی دانشگاه تهران	۷۸۷۷۷ تن

برترین کتابخانه‌های دانشگاهی کشور در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷

سرانه هر عضو در کتابخانه دانشگاهی در دو سال گذشته چقدر بود؟

در بخش مجموعه برای کتابخانه‌های دانشگاهی وضعیت سرانه به‌ازای هر عضو در حوزه کتاب چاپی ۵۴/۱۲ جلد، کتاب چاپی ۹۶/۶ عنوان، کتاب الکترونیکی ۷۴۵/۰ عنوان، نسخ خطی ۰۴۷/۰ عنوان، منابع دیداری و شنیداری ۳۳۸/۰ عنوان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد ۸۸۳/۰ عنوان، رساله دکتری ۰۸۵/۰ عنوان، گزارش طرح پژوهشی ۰۴۴/۰ عنوان و درنهایت برای همه منابع ۱۱/۹ عنوان بوده است. اما در بخش نیروی انسانی سرانه کارکنان با رشته تحصیلی کتابداری به‌ازای هر عضو ۰۰۰۸/۰ نفر، کارکنان با رشته‌های دیگر ۰۰۰۷/۰ نفر و همه کارکنان ۰۰۱۵/۰ نفر بوده است. در حوزه زیرساخت نیز سرانه مساحت تالار مطالعه به‌ازای هر عضو ۱۱۳۸/۰ مترمربع و صندلی برای مراجعان ۰۴۶۳/۰ عدد بوده است. در حوزه اعتبارات نیز سرانه هزینه کرد برای خرید منابع خارجی به‌ازای هر عضو ۶۷/۱۲۰۲۰۰ هزار ریال و هزینه کرد برای تحقیق و توسعه ۱۵۷/۴۶۸۵۷ هزار ریال بوده است. طبق اطلاعات آک در حوزه خدمات نیز سرانه شمار امانت منابع به مراجعه‌کنندگان به‌ازای هریک نفر عضو ۵۳/۲ جلد بوده است. سرانه کتاب چاپی در سال تحصیلی ۹۷-۹۶ به‌ازای هر عضو ۶۸/۱۲ جلد، کتاب چاپی ۱۶/۷ عنوان، کتاب الکترونیکی ۲۷۲/۰ عنوان، نسخه خطی ۰۳۱/۰ جلد، نسخه خطی ۰۶۳/۰ عنوان، منابع دیداری و شنیداری ۱۳۹/۰ عنوان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد ۶۳۱/۰ عنوان، رساله دکتری ۰۸۹/۰ عنوان، گزارش طرح پژوهشی ۰۴۱/۰ عنوان و همه منابع ۴۰/۸ عنوان بوده است. در بخش نیروی انسانی نیز وضعیت سرانه کارکنان با رشته تحصیلی کتابداری برای هر عضو ۰۰۰۸/۰ نفر، کارکنان با رشته‌های دیگر ۰۰۰۷/۰ نفر و همه کارکنان ۰۰۱۵/۰ نفر بود. وضعیت سرانه هر عضو کتابخانه دانشگاهی در حوزه مساحت مخزن ۱۱۳۹/۰ مترمربع، مساحت تالار مطالعه ۱۰۷۸/۰ مترمربع و صندلی برای مراجعه ۰۴۵۲/۰ عدد بود. این میزان در حوزه اعتبارات در بخش هزینه کرد برای خرید منابع داخلی به ۵۳/۴۷ هزار ریال، هزینه کرد برای خرید منابع خارجی ۶۵۹/۳۴ هزار ریال و برای هزینه کرد برای تحقیق و توسعه به ۷۹۴/۸ هزار ریال رسیده بود. در حوزه خدمات در بخش شمار امانت منابع به مراجعان سرانه هر عضو ۷۴/۲ جلد بوده است.

صندلی‌هایی که از کتابخانه‌ها غیب شدند!

قطعا یکی از مولفه‌های مهم درباره هر کتابخانه‌ای بحث تعداد صندلی‌های آن است؛ صندلی‌هایی که می‌توانند ساعاتی امن را برای مطالعه مراجعه کنندگان به فضای کتابخانه‌ها رقم بزنند. اما نکته قابل تامل درباره این مولفه برای کتابخانه‌های دانشگاهی آن است که شاید بیشترین روند نزولی را طی چهارسال تحصیلی گذشته تجربه کرده و مشخص نیست چه عواملی در کاهش عجیب و غریب تعداد صندلی‌های این کتابخانه‌ها نقش داشته است. در سال تحصیلی ۹۵-۹۴، ۳۷۴۲۲ صندلی وجود داشت که این میزان تنها در طول یک‌سال با افت شدید به ۲۹۷۶۷ رسید. در سال بعد از آن هم ۲۷۸۶۶ صندلی در کتابخانه‌ها وجود داشت و همین رقم باز هم کاهش یافت تا به ۲۶۱۶۰ صندلی برای سال تحصیلی گذشته برسد. در اصل ۳۰ درصد از میزان صندلی کتابخانه‌ها در همین بازه زمانی کاهش یافته است.

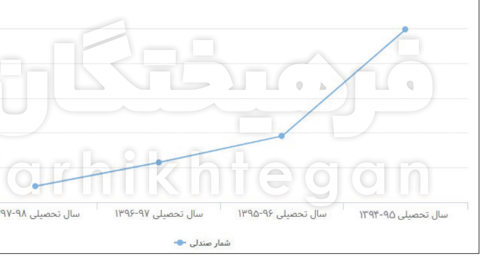

وضعیت شمار کتاب‌های غیرمرجع چاپی در ۳ سال تحصیلی

از اطلاعات منتشرشده در سال تحصیلی گذشته که بگذریم، سامانه آک نمودارهایی را ارتباط با شمار کتاب‌های غیرمرجع چاپی، شمار کتاب‌های مرجع چاپی، شمار نسخه‌های خطی، شمار پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد، شمار رساله‌های دکتری، مساحت کتابخانه‌ها، شمار صندلی برای مراجعان، جمع هزینه‌کرد کتابخانه‌ها، شمار اعضای کنونی، جمع کل امانت کتاب به مراجعان و آمایش کتابخانه‌ها در کل کشور منتشر کرده است؛ اطلاعاتی که از روند کاهشی بسیاری از مولفه‌های اثرگذار در وضعیت کتابخانه‌های دانشگاهی حکایت کرد، این درحالی است که طی بازه زمانی ۹۵-۹۴ تا امروز تعداد کتابخانه‌های دانشگاهی رشد چشمگیری داشته، اما نه‌تنها در مولفه‌های اثرگذار آن از قبیل نیروی انسانی و زیرساخت‌های لازم افزایشی نداشته، بلکه از آن زمان تا امروز وضعیت کتابخانه‌های دانشگاهی با کاهش چشمگیری نیز همراه بوده است. در بحث شمار کتاب‌های غیرمرجع چاپی (عنوان) مجموع کتابخانه‌های دانشگاهی در سال تحصیلی ۹۵-۹۴، ۴۲۱۳۱۵۸ عنوان کتاب به زبان فارسی، ۱۷۷۹۳۹۳ عنوان کتاب به زبان انگلیسی و ۵۳۸۲۶ کتاب نیز به زبان‌های دیگر داشتند. این رقم برای سال تحصیلی ۹۶-۹۵ به ۲۹۶۳۴۰۲ به زبان فارسی، ۱۵۴۷۲۰۹ به زبان انگلیسی و ۵۸۹۸۶ اثر به زبان‌های دیگر رسید. در سال تحصیلی ۹۷-۹۶ نیز ۲۷۷۴۵۴۱ کتاب به زبان فارسی، ۱۴۸۲۲۴۹ اثر به زبان انگلیسی و ۵۶۰۶۵ به زبان‌های دیگر بوده است. وضعیت در سال تحصیلی گذشته نیز در حوزه کتاب‌هایی با زبان فارسی ۲۶۳۰۴۱۹ عنوان، ۱۴۹۳۳۷۴ اثر به زبان انگلیسی و ۴۴۲۱۰ کتاب به زبان‌های دیگر بوده است. جالب اینجاست که تنها در حوزه کتاب‌هایی که به زبان‌های غیر از فارسی و انگلیسی بوده، نمودار به‌صورت خطی حرکت کرده و هیچ‌گونه تغییری نداشته و بیشترین شیب نزولی نیز مربوط به منابع فارسی بوده است. به‌عبارت دقیق‌تر، در بحث کتاب‌های فارسی با ۹۳ درصد کاهش روبه‌رو هستیم، این رقم در کتاب‌های انگلیسی ۰/۷۹ درصد و منابع دیگر ۱۷ درصد بوده است.

دست برتر کتابخانه‌های مرکزی در جامعه آکادمیک

براساس آنچه در سامانه «آک» منتشر شده، کتابخانه‌های مرکزی با ۱۲۱ مرکز بیشترین آمار کتابخانه‌های دانشگاهی را به‌خود اختصاص داده‌اند، بعد از آن کتابخانه‌های دانشکده‌ای با ۴۹ کتابخانه، کتابخانه‌های تخصصی با ۲۸ مرکز، کتابخانه‌های پژوهشی با ۶ مرکز و سایر کتابخانه‌ها با چهار مرکز قرار دارند. این نشان می‌دهد نه‌تنها دانشگاه‌ها، بلکه مراجعه‌کنندگان نیز بیشتر ترجیح می‌دهند در کتابخانه‌های مرکزی جامعه آکادمیک حضور داشته باشند؛ کتابخانه‌هایی که طبیعتا بیشترین آمار را از منابع مختلف علمی در اختیار دارند. البته نباید این مساله را نیز نادیده گرفت که وجود صرفا ۲۸ کتابخانه دانشگاهی برای این میزان از مراکز آکادمیک قابل‌قبول نیست و می‌طلبد که مسئولان این امر اهتمام بیشتری برای راه‌اندازی و تجهیز این‌گونه کتابخانه‌ها داشته باشند.

شمار انواع کتابخانه‌ها در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷

توزیع نامتوازن کتابخانه‌های دانشگاهی در سطح کشور

در کنار همه این مسائل، بحث پراکندگی کتابخانه‌های دانشگاهی در سطح کشور نیز قابل تامل است؛ چراکه منطقه یک آموزش عالی که شامل استان‌های تهران و البرز می‌شوند، درمجموع ۵۴ کتابخانه، منطقه دو شامل گیلان، مازندران و گلستان در مجموع ۱۸ کتابخانه، منطقه سه شامل اردبیل، آذربایجان شرقی و غربی و زنجان ۱۸ کتابخانه، منطقه چهار متشکل از استان‌های همدان، مرکزی، قزوین و قم ۲۵ کتابخانه، منطقه پنج شامل کردستان، کرمانشاه، لرستان و ایلام ۷ کتابخانه، منطقه ۶ شامل یزد، اصفهان و چهارمحال و بختیاری ۲۱ کتابخانه، منطقه هفت یعنی استان‌های بوشهر، فارس و کهگیلویه و بویراحمد ۹ کتابخانه، منطقه هشت هرمزگان، کرمان و سیستان و بلوچستان ۱۵ کتابخانه، منطقه ۹ خراسان شمالی، رضوی و جنوبی و سمنان ۲۸ کتابخانه و منطقه ۱۰ خوزستان ۷ کتابخانه بوده است. نکته قابل تامل درخصوص چینش جغرافیایی کتابخانه‌ها این است که پایتخت کشور بیشترین میزان کتابخانه‌ها را در خود جای داده است و مناطق ۵ و ۱۰ درمجموع ۱۴ کتابخانه دانشگاهی دارند، قطعا بیشترین منابع مرجع اعم از داخلی و خارجی در تمام حوزه‌های چاپی، نسخ خطی، الکترونیک، دیداری و شنیداری و... نیز در کتابخانه‌های تهران یافت می‌شوند.

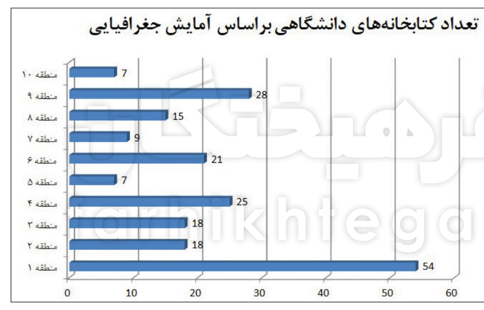

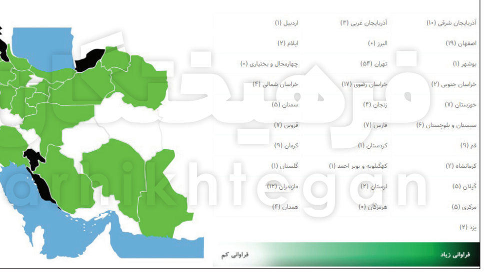

ادامه در صفحه ۵

ادامه از صفحه ۴

مساحت کتابخانه‌ها بیش از ۲۰ درصد آب رفت!

نکته قابل تامل در بحث مساحت کتابخانه‌ها (مترمربع) این است که کتابخانه‌ها در طول این سال‌ها کوچک‌تر شده‌اند، چراکه طبق آمار سامانه آک در بحث مساحت کل عرصه (زمین) در سال ۹۴، ۲۵۲۲۷۴ مترمربع بوده که در سال ۹۶-۹۵ به ۲۱۰۴۲۵ مترمربع رسیده است. این میزان برای دو سال گذشته تحصیلی به ۱۹۶۸۱۶ و درنهایت در سال ۹۸-۹۷ به ۱۹۱۰۹۳ مترمربع رسیده است. وضعیت برای مساحت کل اعیان (ساختمان) کتابخانه‌ها نیز روند نزولی را طی کرده، به‌طوری که در سال ۹۵-۹۴، ۲۹۵۶۲۸ مترمربع مجموعه فضای کتابخانه‌های دانشگاهی بوده که در سال ۹۶-۹۵ به ۲۵۳۹۰۴ مترمربع رسیده است. این میزان در سال ۹۷-۹۶ به ۲۴۲۴۱۶ مترمربع و برای سال گذشته ۲۳۴۵۶۰ مترمربع بوده است. در بحث مساحت تالار مطالعه نیز در چهار سال گذشته، فضای کتابخانه‌ها ۹۲۶۱۴ مترمربع بوده، اما در سال تحصیلی ۹۶-۹۵ به ۷۳۹۸۴ مترمربع رسید، اما این روند نزولی طی دو سال تحصیلی گذشته نیز ادامه داشت تا جایی که برای سال ۹۷-۹۶ مساحت تالار مطالعه تنها ۶۷۷۲۹ مترمربع بوده و در آخر به ۶۶۳۸۲ مترمربع کاهش یافت. متاسفانه کتابخانه‌ها در بحث مساحت کل اعیان با ۲۰ درصد کاهش، مساحت کل عرصه با ۲۴ درصد کاهش و مساحت تالار مطالعه با ۲۸ درصد کاهش روبه‌رو بودند.

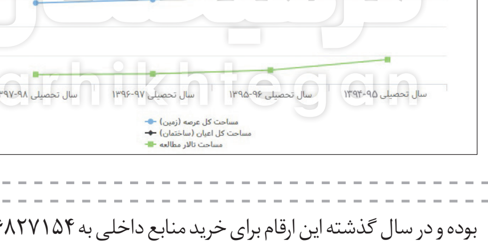

هزینه‌کرد کتابخانه‌ها برای خرید منابع و تحقیق و توسعه چه میزان رشد داشته است؟

قطعا یکی از مهم‌ترین مولفه‌ها برای ارتقای جایگاه کتابخانه‌ها در جامعه آکادمیک کشور بحث هزینه‌کرد آنها در حوزه‌های مختلف است. به‌استناد آک ۳ بخش هزینه‌ای برای کتابخانه‌ها تعیین شده که خرید منابع داخلی، منابع خارجی و تحقیق و توسعه را شامل می‌شود. با نگاهی به آمار منتشرشده در کتابچه‌های هر سال تحصیلی وضعیت هزینه‌کرد کتابخانه‌ها به‌نسبت رشد داشته، اما این میزان به‌حدی نبوده که بتواند اثرگذاری چشمگیری بر فعالیت کتابخانه‌ها داشته باشد. به‌عبارت دقیق‌تر در سال تحصیلی ۹۵-۹۴ هزینه‌کرد برای خرید منابع داخلی ۲۲۲۸۴۵۸۲۱۷۸، هزینه‌کرد برای خرید منابع خارجی ۱۲۱۷۱۶۱۷۴۲ و هزینه‌کرد برای تحقیق و توسعه ۱۳۵۱۵۳۶۶۲۲۲ ریال بوده است. درحالی که این میزان در سال بعد به ۲۲۲۱۵۹۶۵۸۶۱ برای خرید منابع داخلی، ۶۲۷۴۴۲۷۲۲۷۹ برای منابع خارجی و ۶۰۵۵۶۱۶۰۰۰ ریال به حوزه تحقیق و توسعه رسید. وضعیت در سال ۹۷-۹۶ برای هزینه‌کرد خرید منابع داخلی ۳۱۳۸۶۴۳۱۴۱۴، هزینه‌کرد خرید منابع خارجی ۲۲۰۲۳۸۸۲۰۲۲ و برای امر تحقیق و توسعه نیز ۵۵۰۷۱۸۷۰۰۰ ریال بوده و در سال گذشته این ارقام برای خرید منابع داخلی به ۵۳۵۷۶۸۲۷۱۵۴، منابع خارجی ۹۶۱۶۶۰۰۴۶۰ و تحقیق و توسعه ۳۷۳۱۷۵۲۱۹۱۲ ریال بوده است. میزان هزینه‌کرد برای خرید منابع داخلی طی این سال ۱۴۰ درصد رشد، منابع خارجی بیش از ۷۰۰ درصد رشد و تحقیق و توسعه نیز ۱۷۰ درصد افزایش داشته است. شاید ذکر این نکته خالی از لطف نباشد که منظور از هزینه‌کرد برای خرید منابع خارجی شامل پرداخت هزینه در ازای خرید همه منابع اعم از نسخ خطی، پایان‌نامه، رساله، کتاب و... به زبان انگلیسی و دیگر زبان‌های دنیا می‌شود.

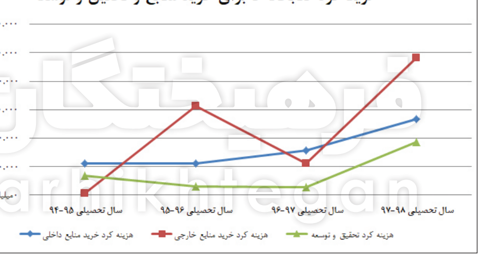

رشد بیش از ۲۰۰ درصدی نسخ خطی فارسی

نسخه‌های خطی در همه جای دنیا جزء منابع باارزش کتابخانه‌ای محسوب می‌شوند؛ منابعی که تعداد معدودی از آنها در دست عامه مردم وجود دارد و کتابخانه‌های دانشگاهی نیز اهمیت ویژه‌ای برای آنها قائل هستند. جالب اینجاست که میزان این منابع طی سال‌های گذشته تحصیلی در کتابخانه‌های دانشگاهی رشد چشمگیری داشته است، به‌گونه‌ای که در سال ۹۵-۹۴ تنها ۱۵۳۶۰ عنوان از این کتاب‌ها به زبان فارسی وجود داشت که این رقم برای سال ۹۶-۹۵ به ۳۹۸۱ عنوان رسید. در سال تحصیلی ۹۷-۹۶ هم این رقم ۳۹۰۰۲ عنوان بود اما با رشد فزاینده در سال تحصیلی گذشته ۴۷۹۹۳ عنوان از این منابع در اختیار کتابخانه‌های دانشگاهی قرار گرفت. درباره نسخ خطی به زبان انگلیسی نیز در سال تحصیلی ۹۵-۹۴ تنها ۲۱۱۸۸ عنوان وجود داشت که این رقم در سال بعد با کاهش شدید به ۷۸۲ عنوان رسید. در سال تحصیلی ۹۷-۹۶، ۷۸۸ عنوان و درنهایت سال گذشته تعداد این نسخ ۷۸۵ بوده است. درخصوص نسخ خطی به زبان‌های دیگر در سال ۹۵-۹۴ تنها ۱۰۳۵ عنوان اثر وجود داشت که این میزان در سال تحصیلی بعد به یک عنوان رسید و این روند تا سال گذشته ادامه داشت. خوشبختانه وضعیت منابع نسخ خطی فارسی ۲۱۲ درصد رشد داشته اما منابع انگلیسی ۹۶ درصد کاهش را تجربه کردند. در این میان بیشترین ریزش برای منابع نسخ خطی دیگر زبان‌هاست که ۹۹ درصد تغییر منفی داشته است.

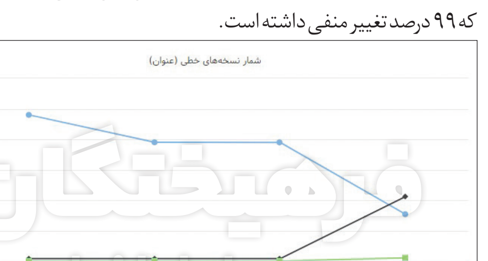

افزایش ۱۴ درصدی امانت گرفتن کتاب از کتابخانه‌ها

کتابخانه‌ها علاوه بر اینکه محلی برای کتاب خواندن دانشجویان تلقی می‌شوند، اما برای آن دسته از دانشجویان و اساتیدی که به هر دلیل نمی‌توانند وقت‌شان را در این محیط‌ها باشند، راهکار امانت دادن کتاب را در پیش گرفته‌اند. راهکاری که طی دو سال تحصیلی ۹۷-۹۶ و ۹۸-۹۷ روند افزایشی هم پیدا کرده است. به عبارت دیگر در سال ۹۵-۹۴ تنها ۲۰۸۱۴۵۹ جلد کتاب به مراجعه‌کنندگان امانت داده شده بود که این میزان در سال بعد کاهش و به ۱۸۲۶۲۱۵ جلد رسید. اما طولی نکشید که تعداد کتاب‌های امانت داده‌شده در سال تحصیلی ۹۷-۹۶ به ۱۹۳۵۲۶۲ جلد برسد و با افزایش فوق‌العاده در سال تحصیلی ۹۸-۹۷ به ۲۳۸۷۷۸۹ جلد رسید. در اصل میزان امانت گرفتن کتاب از کتابخانه ۱۴ درصد رشد داشته است.

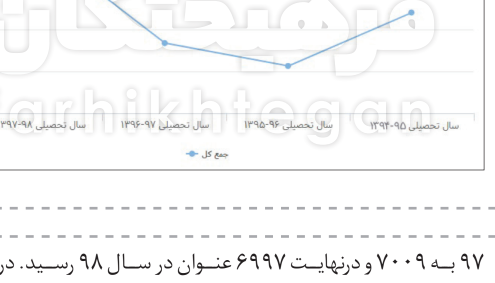

روند نزولی تعداد عناوین پایان‌نامه‌ها در کتابخانه‌های دانشگاهی

پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد شاید یکی از منابع مهم برای دانشجویانی باشد که قرار است دست به نگارش پایان‌نامه بزنند، اما با نگاهی به وضعیت این منبع در کتابخانه‌های دانشگاهی باید گفت این مسیر هم روند نزولی در پیش گرفته است، چراکه تعداد این پایان‌نامه‌ها به زبان فارسی در سال تحصیلی ۹۵-۹۴، ۷۰۷۹۸۱ عنوان بود که طی یک سال بعد به ۴۲۳۰۶۱ عنوان رسید. در سال تحصیلی ۹۷-۹۴ نیز این میزان ۳۹۲۳۷۵ عنوان بود که این میزان برای سال گذشته به ۳۴۸۵۵۵ عنوان رسید. در بحث منابع انگلیسی اما پایان‌نامه‌ها همانند زبان‌های دیگر روند خطی را طی کرده‌اند. در سال ۹۵-۹ تنها ۱۴۱۰۴ عنوان از این پایان‌نامه‌ها موجود بود که برای سال تحصیلی ۹۶ به ۷۵۷۳ عنوان رسید. تعداد عناوین این پایان‌نامه‌ها برای سال ۹۷ به ۷۰۰۹ و درنهایت ۶۹۹۷ عنوان در سال ۹۸ رسید. در بحث منابع پایان‌نامه‌ای به زبان‌های دیگر نیز در سال ۹۵ تنها ۸۳۹ عنوان بود که در سال ۹۶ به ۵۵۴، سال ۹۷ به ۲۱۳ و درنهایت برای سال گذشته به ۱۰۷۸ عنوان کاهش یافت. به‌عبارت دیگر پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد فارسی ۵۰ درصد کاهش، انگلیسی ۵۰ درصد کاهش و زبان‌های دیگر ۲۸ درصد رشد داشته‌اند.

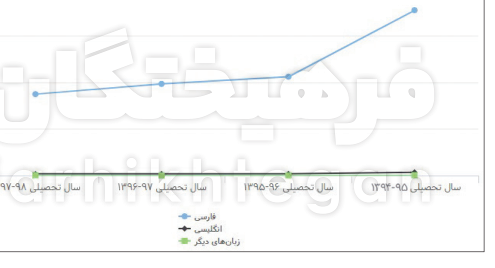

فراز و فرودهای تعداد رساله‌های دکتری فارسی در کتابخانه‌ها

وضعیت برای تعداد عناوین رساله‌های دکتری به زبان فارسی اما متفاوت‌تر از مقطع کارشناسی‌ارشد است، چراکه در سال ۹۵، ۶۸۱۱۴ عنوان از این رساله‌ها موجود بود اما طی یک‌سال این میزان به ۵۷۳۶۵ عنوان کاهش یافت، این روند کاهشی در سال تحصیلی ۹۷-۹۶ نیز تداوم داشت و ۵۱۵۵۸ عنوان از این رساله‌ها در آن سال در دسترس مراجعه‌کنندگان قرار گرفت، درحالی که به یک‌باره این میزان برای سال تحصیلی گذشته به ۷۲۴۵۹ رسید. در بحث رساله‌های دکتری به زبان انگلیسی نیز از سال تحصیلی ۹۵-۹۴ تنها ۳۰۲۸ عنوان، سال بعد ۳۲۵۰، سال تحصیلی ۹۷-۹۶ این رقم به ۳۱۶۰ و درنهایت برای سال گذشته ۳۴۴۰ عنوان رساله دکتری به زبان انگلیسی وجود داشت. در بحث زبان‌های دیگر هم روند یکسانی را شاهد هستیم؛ چراکه برای سال ۹۵-۹۴، تنها ۷۰ رساله داشتیم، سال بعد ۱۹، سال تحصیلی ۹۷-۹۶ نیز ۱۵ و سال گذشته به ۴۷ رسید. رساله‌های دکتری فارسی ۶ درصد رشد، انگلیسی ۱۳ درصد رشد و در مقابل منابع دیگر ۱۳ درصد کاهش داشته است.

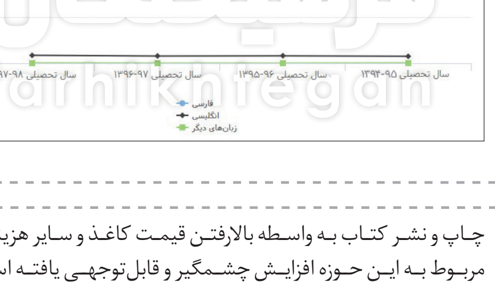

کاهش ۳۰ درصدی اعضای کتابخانه‌ها با وجود افزایش قیمت کتاب

البته روند کاهش تجهیزات کتابخانه‌های دانشگاهی صرفا به صندلی و مساحت خلاصه نشده؛ بلکه اعضای کتابخانه‌ها نیز ترجیح داده‌اند چندان به سراغ این کتابخانه‌ها نروند.

در سال تحصیلی ۹۵-۹۴، ۸۱۴۴۵۳ نفر عضو کتابخانه‌ها بودند، اما در سال ۹۶-۹۵، این میزان به ۶۹۴۶۰۵ نفر رسید. یک‌سال بعد نیز تعداد اعضا به ۶۱۴۸۲۵ کاهش یافت تا اینکه بالاخره برای سال تحصیلی گذشته تعداد اعضای کتابخانه‌ها تنها ۵۶۴۳۳۰ نفر بود. متاسفانه از میزان اعضای کتابخانه‌ها نیز ۳۰ درصد کم شده است. این درحالی است که طی سال‌های اخیر، هزینه‌های چاپ و نشر کتاب به واسطه بالارفتن قیمت کاغذ و سایر هزینه‌های مربوط به این حوزه افزایش چشمگیر و قابل‌توجهی یافته است.

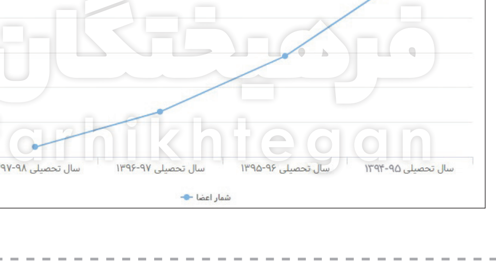

افت ۳۰ درصدی کتاب‌های مرجع چاپی

وضعیت شمار کتاب‌های مرجع چاپی (عنوان) نیز طی این سه سال با فراز و فرودهایی نسبی همراه بوده است، به‌گونه‌ای که در سال ۹۵-۹۴ تعداد این کتاب‌ها به زبان فارسی ۲۶۶۴۵۹ بوده، اما این رقم در سال تحصیلی بعد به ۲۲۰۱۷۱، سال تحصیلی ۹۷-۹۶ به ۲۱۶۳۲۹ و سال گذشته نیز به ۱۹۷۳۳۳ رسید. وضعیت کتاب‌های انگلیسی این بخش نیز از ۱۵۱۷۶۵ در سال تحصیلی ۹۵ به ۱۴۶۵۸۵ رسید. این رقم در سال تحصیلی ۹۷-۹۶ به ۱۲۸۹۶۷ و درنهایت برای سال گذشته به ۱۳۰۸۱۷ کاهش یافت. وضعیت درباره کتاب‌های مرجع چاپی به زبان‌های دیگر اما چندان تفاوتی طی این بازه زمانی نداشته است؛ چراکه این کتابخانه‌ها در سال ۹۴ تنها ۳۷۳۳ عنوان از این کتاب‌ها داشتند که این رقم برای سال تحصیلی ۹۶-۹۵ به ۷۶۹۷ رسید، اما دوباره روندی نزولی به خود گرفت و در سال ۹۷-۹۶ تنها ۴۷۷۲ عنوان از کتاب‌ها موجود بود. در سال تحصیلی گذشته هم این رقم با کاهش شدید به ۲۸۳۵ رسیده بود. میزان تغییرات در بحث کتاب‌های فارسی با ۲۵ درصد کاهش همراه بوده؛ کتاب‌های انگلیسی زبان ۱۳ و منابع دیگر هم ۳۴ درصد افت را تجربه کردند.

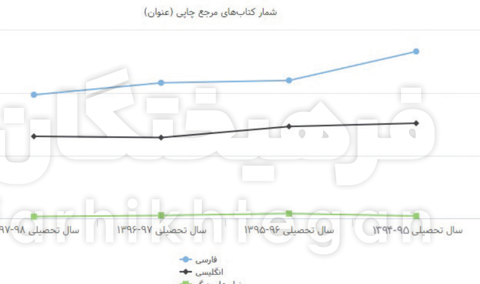

نیمکت خبر

مخالفت مجدد شورای سنجش با برگزاری کنکور نظام قدیم

دبیرخانه شورای سنجش و پذیرش دانشجو در رابطه با آزمون سراسری سال ۱۴۰۰ اطلاعیه داد.

براساس این اطلاعیه بنابر درخواست تعدادی از اعضای کمیسیون آموزش، تحقیقات و فناوری مجلس محترم شورای اسلامی مبنی بر بررسی امکان تمدید کنکور نظام قدیم و انجام سنجش با دو آزمون جداگانه (دو مجموعه سوال براساس دروس نظام قدیم و نظام جدید) در سال ۱۴۰۰، موضوع درجلسه فوق‌العاده شورای سنجش و پذیرش دانشجو (جلسه ۲۵) روز ۲۰ آبان ۹۹ مورد بحث و بررسی کارشناسی دقیق قرار گرفت. در این جلسه مصوبه جلسه ۲۴ شورای مذکور ۲۲ مهر ۹۹ مجددا مورد تایید قرار گرفت و مقرر شد «آزمون سراسری سال ۱۴۰۰ و بعد از آن، صرفا برمبنای دروس نظام آموزشی جدید ۳-۳-۶ برگزار شود.» به گزارش مهر، پیش از این ابراهیم خدایی، دبیر شورای سنجش و پذیرش دانشجو در گفت‌وگو با مهر یادآور شده بود که شورای سنجش دوبار با کنکور براساس نظام قدیم موافقت کرده و کنکور ۱۳۹۹ آخرین فرصت برای طراحی دو مجموعه سوال برای دروس نظام قدیم و نظام جدید بود.

هنوز وارد مرحله کارآزمایی بالینی واکسن ایرانی کرونا نشده‌ایم

معاون فناوری و تحقیقات وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی گفت: «واکسن ایرانی کرونا درحال طی کردن مراحل ساخت است.»

رضا ملک‌زاده روز جمعه در گفت‌وگو با ایرنا افزود: «ما در مراحل پری کلینیکال این طرح هستیم و هنوز وارد مرحله کارآزمایی بالینی انسانی آن نشده‌ایم.»

وی در پاسخ به این سوال که آیا زمان طولانی نیاز است تا واکسن کرونا ایرانی تولید و وارد بازار شود، گفت: «برای فعالیت‌های تحقیقاتی نمی‌توان زمان دقیق اعلام کرد اما محققان ما با تمام توان و ظرفیت درتلاشند این موضوع محقق شود، به‌عبارتی باید تلاش بیشتری کنیم تا مراحل ساخت این واکسن را با موفقیت پشت سر بگذاریم.»

ملک‌زاده در پاسخ به این سوال که چرا ساخت واکسن کرونا در ایران قدری با کندی همراه است، گفت: «ما برخی زیرساخت‌های لازم را در اختیار نداریم و درتلاش برای ایجاد آنها در کشور هستیم.»

وی ادامه داد: «هرچند ما دانش ساخت واکسن کرونا را به‌دست آورده‌ایم اما ایجاد زیرساخت‌های آن هم مهم است که امیدواریم هرچه سریع‌تر به آن دست پیدا کنیم.»

۴۰ پروژه ساخت خوابگاه دانشجویی تایید شد

ناصر مطیعی، رئیس صندوق رفاه دانشجویان در گفت‌وگو با ایرنا درباره ساخت خوابگاه‌های متاهلی توسط دانشگاه‌ها، توضیح داد: «براساس تبصره ۹ قانون بودجه سال ۹۹ دانشگاه‌ها مجازند تا سقف درآمد اختصاصی خود از وام بانکی برای ساخت ساختمان‌های آموزشی و دانشجویی استفاده کنند. چنانچه از این امکان برای ساخت خوابگاه اعم از متاهلی یا مجردی با اولویت متاهلی بهره ببرند، صندوق رفاه دانشجویان از محل اعتبارات یارانه، مابه‌التفاوت سود را باید پرداخت کند. قسمت اصلی این ماده قانونی، برای ساخت‌وساز، تکلیفی به دانشگاه‌ها نکرده، بلکه آنها را مجاز دانسته است و در این زمینه اختیار دارند، بنابراین اگر از اختیارات خود استفاده نکرده‌اند تخلفی هم به‌وقوع نپیوسته است.»

مطیعی از ۴۰ پروژه مصوب برای ساخت خوابگاه‌های متاهلی و مجردی خبر داد و گفت: «فرآیند خوابگاه‌سازی دو تا سه سال به‌طول می‌انجامد تا به مرحله پرداخت اقساط برسد و اگر این عملکرد آن‌طور که باید نشان داده نشود، به‌معنای انجام ندادن کار نیست. این پروژه‌ها شاید در مرحله پیشرفت کمتر یا بیشتر باشد، بنابراین به‌منزله کوتاهی وزارت علوم و صندوق رفاه دانشجویان در این زمینه نیست.»

ارائه گزارش خروج نخبگان به شورای عالی انقلاب فرهنگی

منصور کبگانیان، دبیر ستاد راهبری نقشه جامع علمی کشور در گفت‌وگو با مهر، درباره آخرین وضعیت به‌روزرسانی سند ملی نخبگان گفت: «بحث نخبگان ابعاد مختلفی دارد؛ اول اینکه از بنیاد ملی نخبگان درخواست کرده‌ایم پیشرفت اجرایی‌سازی سند ملی نخبگان را به شورای عالی انقلاب فرهنگی ارائه کنند که درحال تهیه پیشرفت اجرایی سند نخبگان هستند و در دستور کار شورا قرار دارد.»

وی ادامه داد: «بحث دیگر مربوط به خروج نخبگان است که این موضوع نیز در دستور کار شورا قرار دارد، بحث خروج نخبگان خود چندین بخش دارد، برخی فکر می‌کنند که خروج نخبگان فقط مربوط به المپیادی‌ها و ۱۰۰ نفر اول کنکور است، درحالی که این‌طور نیست، ما درمورد تمام متخصصان و نخبگان کشور حساس هستیم و از بنیاد ملی نخبگان درخواست کرده‌ایم گزارش جامعی درمورد تمام نخبگان ارائه دهند.»

دبیر ستاد راهبری نقشه جامع علمی کشور افزود: «درحال حاضر گزارش خروج نخبگان در دستور کار شورا قرار دارد و بنیاد ملی نخبگان گزارشی نیز در این خصوص ارائه کرده است که ارزیابی و نقد می‌شود.»

وی ادامه داد: «ولی درمجموع باید گفت که گزارش پیشرفت سند نخبگان باید چندین بار بین بنیاد و شورا رفت و برگشت داده شده و بررسی شود تا موارد درخواستی شورا براساس شاخص‌ها در سند قرار گیرد و پس از آن سند در دستور کار شورا قرار گیرد.»

پیگیری‌های وزارت علوم برای افزایش بودجه عمرانی پارک‌های فناوری

بهنام طالبی، معاون اداره کل برنامه‌ریزی و امور فناوری وزارت علوم در گفت‌وگو با مهر، ضمن اعلام اینکه تسریع و تسهیل در فرآیند صدور مجوز برای سازمان‌ها و نهادهایی که متقاضی تاسیس پارک یا مرکز رشد هستند، در دستورکار این دفتر قرار گرفته است، اظهار کرد: «آیین‌نامه‌های لازم به پارک‌های علم و فناوری جهت مشارکت با دانشگاه‌ها و مراکز دولتی و خصوصی به‌منظور تاسیس مراکز توسعه نوآوری و فناوری تصویب و ابلاغ شده است.»

وی از انجام مذاکرات به‌منظور افزایش ظرفیت بودجه‌ای پارک‌ها در بخش هزینه‌ای و عمرانی خبر داد و گفت: «در راستای عمل به شعار سال یعنی جهش تولید و بهبود اثربخشی در این راستا، امیدواریم در تداوم همکاری‌های دولت و مجلس طی سال جاری رشد خوبی در بودجه این مراکز موثر در فرآیند تولید داشته باشیم.»

طالبی خاطرنشان کرد: «همچنین با شبکه‌سازی بین پارک‌های علم و فناوری و افزایش تعاملات شرکت‌های فناور و دانش‌بنیان مستقر در آن تلاش شده است که در حوزه‌های مهم و تاثیرگذار و مورد تقاضا ورود جدی داشته باشیم که از آن جمله می‌توان به ساخت تجهیزات و تولید مواد مرتبط با پیشگیری و کنترل شیوع ویروس منحوس کرونا اشاره کرد که انصافا نقش موثر واحدهای فناور مستقر در پارک‌ها در این بخش مثال‌زدنی است.»

شناسایی ۲۳ جهش ژنتیکی کرونا در ایران

محمدعلی ملبوبی، معاون فناوری پژوهشگاه ملی ژنتیک و زیست‌فناوری در گفت‌وگو با ایرنا امکان جهش‌های متعدد ویروس کرونا در انسان را محتمل دانست و گفت: «جهش‌ها تقریبا خودبه‌خود طی تکثیر ویروس رخ می‌دهند، چون جنس این ویروس از «آران‌ای مثبت» است، زمان همانندسازی خطا در ویروس رخ می‌دهد که به آن جهش گفته می‌شود.»

وی یادآور شد: «۲۳ جهش ژنتیکی ویروس کرونا در ایران شناسایی شده‌اند که از مطالعه بیش از ۲۰۰ توالی ژنی و ژنوم به‌دست آمده‌اند. برخی از این توالی‌یابی‌ها در داخل کشور و برخی از ویروس از بدن بیمار ایرانی با سابقه مسافرت به کشوری در خارج انجام شده‌اند. بخشی از این جهش در کشورهای دیگر هم مشاهده شده، اما چهار جهش ویروس کووید-۱۹ مختص ایران است.»

ملبوبی افزود: «متخصصان درحال بررسی روی جهش‌های ژنتیکی هستند تا مشخص شود چه تغییراتی در آنها رخ داده یا جهش‌ها چه مقدار بوده است تا براساس آن بتوانیم روش‌های تشخیص بیماری را بهینه و امکان گروه‌بندی بیماران انجام شود.»

وی با یادآوری اینکه در ساخت واکسن‌ها به جهش‌های ژنتیکی توجه جدی می‌شود، تاکید کرد: «براساس جهش‌های شناسایی‌شده، می‌توان بیماران را گروه‌بندی کرد تا بهترین دارو برای مداوای آنان انتخاب شود.»